

Els *xistos* o malnoms algueresos en els *Registres de danys de la Barracelleria* i els *Registros de bestiar vivo* entre els segles XVIII i XIX¹

Andreu Bosch i Rodoreda

DOI: 10.2436/15.8040.01.73

Resum

A partir dels meus estudis de recerca i de doctorat sobre el lèxic del català de l'Alguer i el grau d'interferència dels parlars sards (*Edició dels registres d'estimes de fruita de la «Barracelleria» a l'Alguer durant el primer terç del XIX. Estudi dels noms de la fruita*, Barcelona, 1999; *La interferència dels parlars sards en el català de l'Alguer entre els segles XVII i XVIII. Estudi del lèxic a través dels registres de danys de la «Barracelleria» (1683-1829)*, tesi de doctorat publicada a Bosch (2012); i *Els noms dels senyals d'orelles del bestiar: un codi lingüístic sard en els Registres de bestiar viu de l'Alguer dels segles XVII al XIX*, estudi inèdit), he pogut treure a la llum un corpus molt valuós de textos inèdits redactats en català que contenen un inventari molt significatiu de topònims i antropònims. El present estudi pretén, en primer lloc, inventariar el corpus de *xistos* ('malnoms, sobrenoms') algueresos presents en aquesta documentació dels segles XVII i XIX relativa especialment als àmbits de la ramaderia i l'agricultura. A partir del corpus antroponímic proposat, es vol comparar el grau d'herència catalana respecte del grau d'interferència exògena del sard i de l'italià en els malnoms o sobrenoms algueresos (incloent-hi una anàlisi lingüística, sobretot fonètica i morfològica, per explicar el grau d'adaptació lingüística dels mots de procedència exògena); també es farà una anàlisi de les motivacions semàntiques del corpus (motivacions geogràfiques, despectives o físiques, d'activitat laboral, etc.) i se n'establirà una cronologia d'aparició, seguint la metodologia aplicada a la tesi de llicenciatura i a la tesi de doctorat referenciades.

1. Introducció

Joan Palomba (1996: 113) en l'apartat de «Soprannomi (*xistos*)» recull que «gli algheresi, come i catalani, usano dare alle persone un prenome a seconda delle abitudini o dei difetti fisici e morali. Sono rari quelli che ne sono esenti e per lo più tale soprannome è conosciuto più del cognome e molti in seguito si firmano anche coll'aggiunta del soprannome» (Palomba 1996: 103)² I també en recull Eduard Toda a final del XIX (Toda 1981: 114).³

Encara avui és ben viu aquest ús antroponímic, atenent a l'estudi de Ciro Fadda (1997)⁴ Jo mateix vaig poder reportar alguns sobrenoms en el recull d'etnotextos de Bosch i Sanna (1996),⁵ la vigència dels quals és abonada en aquesta lliçó: «Era nomenat a l'Alguer: “Hi vol lo *Capó*”, dieven. A mi més que el *Capó* no me trobaven. Aqueix nom era una hereditat que m'ha deixat el babo: no m'ha deixat casa, però lo *xisto sí*» (1996: 94).

¹ Aquest treball forma part del projecte de recerca «Diatopia i canvi lingüístic. *Scripta* i projecció dialectal», FFI2009-12627/FILO, del MICINN i FEDER.

² Recull 32 malnoms, si bé l'editor fa notar que en un altre ms. n'hi afegeix tres més (Palomba, 1996: 103, n. 1).

³ En cita 13, alguns dels quals reproduïts a Palomba (1996: 103).

⁴ És una revisió i ampliació dels primers reculls de 1975 i, sobretot, de 1989. El llibre recull, de manera poc sistemàtica i amb criteris de fixació ortogràfica asimètrics, un «Elenec [sic, per *Elenc*] dels *xistos* per categories» (p. 21-70), una «llista de tots els *xistos*, classificats i dividits en varies seccions» i una segona part, «Origen dels *xistos*, com... o quan» (ps. 71-191), apartat on «són explicats los *xistos* que en la primera part són senyalats amb un asterisc», que reporta més aviat les motivacions semàntiques que han originat alguns dels malnoms del recull.

⁵ Per exemple, *Antoni Cagaous* (p. 85), *xu Emilio Matzuqueri* (p. 67 i 81), *xu Joan la Xonca* (p. 69), *xu Antoni Vureta* (p. 89), *Josep Pizulí* (p. 74), *xu Pino Xato* (p. 63), *Antonino Baidamè* (p. 93), *Joan Antoni Caga-rocons* (p. 93), *Joana la Pispanta* «que era un *xisto* d'una dona de l'Alguer —que ara és morta, és en glòria» (p. 93), *Pardalinu* (p. 93), *lo Capó* (p. 94).

Històricament, també en tenim traces evidents —a voltes explícites, altres implícitament— en els documents de la *Barracelleria* algueresa (1683-1848) i altres documents administratius a cavall dels segles XVIII i XIX. De fet, el 2008 ja vaig apuntar que «convé advertir que alguns dels antropònims que trobem a les relacions dels *Registres de danys* són malnoms —usats o no en substitució del cognom—, en alg. *xistos* [tʃistus], fórmules que contribueixen a desfer homonímies força habituals si hom considera formalment la seqüència de nom i cognom administratiu (a Sardenya, només el patern)»⁶ De tota manera, en aquesta tipologia de registres alternen entrades amb un sol cognom amb altres amb dos cognoms o cognom i sobrenom, sense sistematicitat.

Els documents de buidatge dels antropònims procedeixen de l'Archivio Storico Comunale di Alghero (en endavant, ASCA): *Registres de danys* (1683-1829) de la *Barracelleria* algueresa, redactats íntegrament en català; i els *Registres de bestiar viu* (1665-1820), concretament els redactats en castellà (1722-1808). També faré alguna referència als *Registres d'estimes de fruita* (1783-1829), també escrits en català.

D'acord amb la temàtica de la Secció 5 del Col·loqui, «Estudis diacrònics i sincrònics dels antropònims; denominacions no oficials» (de fet, no hi ha estudis diacrònics sobre els malnoms en el català de l'Alguer) i a partir dels meus estudis de recerca i de doctorat sobre el lèxic del català de l'Alguer i el grau d'interferència dels parlars sards (Bosch 1999; Bosch 2008; Bosch 2012; i Bosch 2013), he pogut treure a la llum un corpus molt valuós de textos inèdits redactats en català que contenen un inventari molt significatiu de topònims i antropònims. El present estudi pretén, en primer lloc, inventariar el corpus de *xistos* ('malnoms, sobrenoms') algueresos presents en aquesta documentació dels segles XVIII i XIX relativa als àmbits de la ramaderia i l'agricultura. A partir del corpus antroponímic proposat, es vol analitzar el grau d'herència catalana respecte del grau d'interferència exògena del sard i de l'italià en els malnoms algueresos (incloent-hi una anàlisi lingüística, sobretot fonètica i morfològica, per explicar el grau d'adaptació lingüística dels mots de procedència exògena); també es farà una anàlisi de les motivacions semàntiques del corpus (motivacions geogràfiques, despectives o físiques, d'activitat laboral, etc.) i se n'establirà una cronologia d'aparició, seguint la metodologia aplicada a la tesi de llicenciatura i a la tesi de doctorat referenciades.

2. Malnoms en els *Registres de danys* de la *Barracelleria* algueresa (1683-1829)

Es tracta dels *Registres de danys* de la *Barracelleria* algueresa, «un cos civil i paramilitar, constituït a Sardenya vers el segle XVI, de custòdia i vigilància dels conreus, que neix sobretot per combatre els lladres i els danys provocats pel pasturatge», els membres del qual, els *barracelli* (en alg. mod. *barranxels*), són elegits mitjançant un sistema de renovació anual. Vers la fi del XVIII, a causa de la gran transformació de l'economia agrària sarda, la *Barracelleria* es converteix en un cos de milicians a cavall, la tasca primordial dels quals és la protecció dels camps de conreu, organitzats en companyies constituïdes com a societats privades de defensa i d'assegurances contra els robatoris de les collites, els incendis provocats i el pasturatge abusiu (Bosch 2008: 11).

Per això, «per al seguiment de les denúncies dels danys objecte d'indemnització calia portar un *Registre de danys* —generalment redactat per un notari, que feia les funcions de secretari—, on s'annotaven totes les relacions dels danys denunciats i totes les incidències del

⁶ Aquest primer llistat, no sistemàtic, apareix a Bosch (2008) i a § 3.1.6., p. 304, n. 54, en l'apèndix, de l'edició digital de Bosch (2012).

procediment civil i administratiu» (Bosch 2008: 15). Aquests registres, que abracen el període 1683-1829, són redactats en català, i han estat objecte d'estudi i d'edició a Bosch (2008) i Bosch (2012).

Per al present estudi descarto gentilicis, si no és que van precedits de cognom, com ara «Antoni Ispanu *Tempiés*» (1764) i «Antoni Ispanu *Tempiesu* (1764); per tant, no prenc en consideració casos com «Antoni Pisanu» (1768), en què *Pisanu* tant pot equivaler a un cognom com a un malnom.⁷ Cfr. als *Registres d'estimes de fruita* del primer terç del XIX (Bosch 1999: 228 i 237), «Juanne *Biddanoesu*» (1804) enfront de «Rafaele Melone *Villanovese*» (1821); «Vissent *Calabrés*» (1803).

També descarto casos en què l'antropònim podria ser identificat com a mer apel·latiu d'ofici, com ara «Antoni Cano Narbonayo» (1764)⁸ —on *Narbonayo* sembla més aviat usat com a identificador d'ofici, del sard *narbonaiu* 'llaurador', 'que conrea un narboni'— o «Pera Mariné» (1692).⁹ Cfr. en els *Registres d'estimes de fruita* del primer terç del XIX «Antoni Murru pastor» (1806)¹⁰ —que contrasta amb la lliçó «Antoni Murru *lu massayu*» (1806),¹¹ un sobrenom incipient—i «*Carboneddu Baingiu*» (1806).¹²

Es tracta d'un primer llistat, datable al segle XVIII, en què mai no trobem l'apel·latiu *àlies*, a excepció d'un únic cas: «Agustí Bardinu, àlies *Tingiosu*» (1753), aspecte que contrasta amb l'aparició de sobrenoms en els *Registros de bestiar vivo*, redactats en castellà.

1. *Aritu*

Variants: *Arito petit*, *Arittu*.¹³

Significat: 'eriçó'.

Procedència: del log. *arittu* (amb variants *erittu* i *irittu*) 'id.', també per a 'pelló de la castanya' < ll. ERICIUS (DES: s. v. *eríθu*).

Documentacions:

- «en la viña de Antoni Mula Arito petit posada en Carrabufas» (1759): [15.192].¹⁴
- «Antoni Mula Arittu, ab Bardino, entima dos abres de pera de sa viña en Vessus» (1768): [17.198].

⁷ «Antoni Pisanu, ab Guisu, entima daiñ de amel·las y de prunas francesa y roggial».

⁸ «Antoni Cano Narbonayo, ab dit Guiso, intima als barranchels lo marró y la rustalla que li falta de la viña de Vessos».

⁹ «Antiogu Dequena, mediant Pera Mariné, acusa dayñ als barrancel·lus de un abre de pera serpentina en la viña de Barruga».

¹⁰ «Antoni Murru pastor, a relació de dits Casu y Murallas, té en la sua viña de Calabona 4 purtadoras de figa».

¹¹ «Antoni Murru lu massayu, a relació de Juan Battista Luis Casu, té en la sua viña del Caragol 300 síndrias».

¹² «Carboneddu Baingiu, ab Murallas, té en la sua viña de Montagnés tres purtadoras de figa entre llonga y rodona».

¹³ Per a l'accentuació dels antropònims (alguns d'arrel catalana, però altres de sarda o italiana), segueixo, a més del llistat de «Nomi di persone più usati» de Palomba ([s. d.]: 65-70), DES i DUSI (627-630) —que conté un llistat de «Nomis proprius tantu di ominis che de feminas»—, els diccionaris de cognoms de Sardenya de Pittau (1990) i DCS.

¹⁴ D'ací en endavant, entre claudàtors indico el núm. de registre i de relació o anotació a l'edició de Bosch (2008) i Bosch (2012).

2. *Barridortu* (o *Barritortu*)

Variants: *Barridortu*.

Significat: ‘amb la barra o mandíbula torta’.

Procedència: a partir de *barra* ‘barra o mandíbula’ (alg. i catalanisme del sd.), més adj. log. *tortu* [ˈtortu] ‘tort’ (DES: s. v. *tòrkere*). Amb sonorització de /t/ d’obertura sil·làbica per fonosintaxi característica del sard. Cfr., en un *Registro de bestiar vivo*, redactat en cast., la variant fonètica del compost *Barritortu* (sense sonorització de /t/-): «És fiança a Antonio Peana Barritortu» (1726), anotació que fou afegida en català (ASCA 787/50, f. 11v). Notem que el primer radical del compost adopta *-i*, propi del log., com *barrimannu*, *barrivaladu* (DES: s. v. *bàrra*). Veg., *infra*, altres compostos (*Murrutxulu*, *Narimutxu* i *Pitxancul*). Cfr., en un *Registre d’estimes de fruita* de 1802, el compost genuí *Panzamolla* (‘pansa tova’),¹⁵ com *Carigamolla* (‘figa seca tova’) (Fadda, 1997: 24).

Documentacions:

- «(estima de Melis) / Antiogu Ferrichoni y Antoni Peana Barridortu, massayos estimadors de cort, han estimat en lo salt de Antoni Melis y de llur instància dayñ de dos rahers y mitg de forment fet de bous» (1725): [8.80].

3. *Bastenter*

Variants: *Bastanté*.

Significat: ‘triganer’.

Procedència: probablement per deformació de *bistenter*, derivat de l’alg. *bistentar* [bistaŋˈta] ‘trigar’ (DCA: a. v.).¹⁶ Del log. *bistentare* o *istentare* ‘trigar’ < it. *stentare*, it. ant. *bistentare* (DES: s. v. *istentare*).

Documentacions:

- «Antoni Mula Bastanté, ab Lay, entima dayñ de raïm de la viña de Monte Sisinni» (1777): [18.83].

4. *Catxó*

Variants: *Cachó*, *Cació*. Notem la variació *Cachó* (amb interferència gràfica del cast.) vs. *Cació* (amb interferència ortogràfica italiana, que cal llegir [kaˈtʃo]).

Significat: incert, potser ‘penis gran’ (tal vegada per a ‘enze’), ‘mena de peix’ o ‘esquerp’.

Procedència: podria ser una adaptació del log. *catzu* i it. *cazzo* ‘penis’, amb sufix augm. *-ó* (DSIPL: s. v. *catzu*); cfr. log. *catzu arrettu* ‘penis erecte’ i ‘farinera borda’ (DSIPL). Tanmateix, en alg. tenim [ˈkatsu] (DCA: s. v. *catzo*). Cfr. alg. *catzomarí* [ˌkatzu maˈri] per a *Stichopus regalis* (DCA), log. *catzu marinu* (o *cunnu de mare*) ‘equinoderm marí (*Holoturia tubulosa*)’ (DSIPL). En it., *cazzone*, amb el mateix sufix aspectiu, és usat per a ‘enze, retardat’ (en it., sinònim de *balordo* o *stupido*).

Una segona hipòtesi es relacionaria amb *catxeto* [kaˈtʃetu] ‘mena de peix petit’, també usat com a malnom: *Catxetu*, «xisto de tota una família de gent menuda i baixa, a similitud del “catxetu” que és un peix menut» (Fadda, 1997: 99).

Finalment, una tercera hipòtesi fóra partir del verb *catxar* ‘fer fora’. En aquest sentit, Bosch i Sanna (1996: 54) recullen el malnom *la Catxaïna*, que Fadda (1997: 126) reporta amb la

¹⁵ «Juan Battista Panzamolla, a relació de Pasqual Murallas, té en la sua viña de Vessus tres barris de poma de triulas, doze embuts de mel·la, dos barris de figa de San Juan y bufal, una sistella mediana de pera camusina y una purtadora de pruna entre cagadora y barracuchina» (Bosch 1999: 365).

¹⁶ Hi ha una cançó popular la primera estrofa de la qual diu: «Só advertint-te pel tou bé: / mira que no tornis tard; / si bistentes jo me tanc / i te deix sol al carrer» (Bosch i Sanna 1996: 99).

forma *Catxarina*, «home campanyol bonatxo que tenia la mania de estar sempre “catxant” [‘fent fora’] la gent», tal vegada per a ‘esquerp’.

Documentacions:

- «(Cachó) / Antoni Cachó, ab dit Marigiù, intima als barranchels tres mannas de forment de la viña de Melis» (1728): [9.52].
- «Antoni Giusè Canu Cació, ab Léviu, intima als barranchels a veura daiñ en Camba e Moro de bo a bo» (1784): [19.214].

5. Càriga

Variants: *Càriga*

Significat: ‘figa seca’.

Procedència: del log. *cariga* [kariya] ‘figa seca’ <ll. CARÍCA (DES: s. v. *kárika*), també compartit pel sass. (VDS: s. v. *càriga*). És un sardisme que documentem com a substantiu genèric a la fi del XVII. En aquest sentit, Ciuffo (1908: 177) recull *càriga* entre les paraules d’influència sarda «usades ab més frecuencia del “txapador” y pastor de la “Nurra Algueressa”»; i Palomba ([s. d]: 81bis) dona l’alternativa «figa seca o càriga». Tot i que la primera lliçó a Bosch (1999: 55-56) és de 1692, ja trobo el mot des de 1684, amb «càrigas» (ASCA 286, ll. «P», f. 1v). Des del 1777 registro el mot com a malnom: «Antoni Càriga» (Bosch 2012: n. 221); encara avui Fadda (1997: 24) recull els sobrenoms *Carigamolla* (‘figa seca tova’) i dim. *Carigueta*.

Documentacions:

- «Antoni Càriga, ab Canu, intima als barranchels lu cavall [que] li manca de la vora de la marina» (1784): [19.167].

6. Corridibabu

Variants: *Coridibabu*

Significat: ‘corre darrere del pare’ (literalment) per a ‘cagat’ (col·loq.), ‘covard’.

Procedència: lexicalització del sintagma log. *curri dai (dae) babbu* ‘corre cap a ton pare’, a partir de *cúrrere* (DES: s. v. *kúrrere*) i *babbu* ‘pare’ (DES: s. v. *bábbu*).

Documentacions:

- «Antoni Uras Coridibabu, ab dit Marras, intima als barranchels a veure dayñ de fondos» (1748): [13.105].

7. Cupeta (la)

Variants: *la Cupetta*

Significat: ‘(semblant a una) bóta petita’; o ‘mena de lletuga’

Procedència: dim. de l’alg. *cuba* ‘bóta’ (DCA); cfr. *cup* ‘íd.’, «gran recipient de taula [‘fusta’] a on se pitja lo raïm», també per a ‘ventre gros’ (DCA). En sard, trobem nuor. [‘kupa] i log. [‘kuβa] ‘bóta, tina’, que donen augm. nuor. *cupòne* o log. *cubòne* i dim. camp. *cubèdda*, que Wagner relaciona amb el cast. *cubeta* (DES: s. v. *kúpa*). També podria remetre directament a [‘ku’peta] ‘mena de lletuga’, «verdura simitjant a la lletuga» (DCA: s. v. *copeta*), en log. *cupetta* ‘*lattuga cappuccio*’ (DSIPL: a. v.).

Documentacions:

- «Antoni Joseph la Cupetta, ab Corda, entima sis mannas de forment, una frassada, un calzó de tela, ambe [‘amb’] dos pans, de sa viña» (1778): [18.399].

8. *Esquer*

Variants: *Asquer*.

Significat: 'íd.'

Procedència: derivat d'*esca* 'íd.' Tanmateix, DCA només recull *esca*; també en sard, amb diverses accepcions (DES: s. v. *èska*). Cfr. alg. *asqueta* 'tipus d'empelt' (DCA).

Documentacions:

- «Antoni Iddau Asquer, ab Bardino, entima dayñ de figa y pera camusina de sa viña» (1778): [18.430].

9. *Gros*

Variants: *Gros* (notem les variants de les referències antroponímiques: *Antoni Màsala Gros*, *Antoni Gros*, *Gros*).

Significat: 'íd.'

Procedència: mot genuí. Toda (1981: 114) i Palomba (1996: 103) recullen *Curt i gros*.

Documentacions:

- «(Màsala Gros) / Antoni Màsala Gros, mediant lo masser Llorens Marigiu, intima als barranchels un abre de figas pedregianas, dos abres de prunas francesas y vint-y-sinch matas de claveills que li han arrobat de la viña que fa a migias» (1724): [8.32].
- «(Gros) / Antoni Gros, mediant lo dit Sillent, intima als barranchels a veure dayñ» (1725): [8.78].
- «(estima de Gros) / Los dits Ferrichoni y Peana han estimat en lo salt de Antoni Gros dayñ de tres migianas de forment y deset daenas de lli a mortu fet de bous» (1725): [8.82].
- «[...] lo carrègan [dit dayñ] a Antoni Gros» (1759): [15.185].
- «[...] intíman a Antoni Carboni Iddao Gros que té un bou negra escacat ['amb pèl tacat'] morint en Cugussu» (1763): [16.20].

10. *Mamadu*

Variants: *Mamado*, *Mamadu*

Significat: 'mamat' (?)

Procedència: derivat de *mamar*, tenint en compte els derivats *mamada* 'íd.' i *mamador* 'íd.', «qui mou la boca com que sigui xutxant la llet de la mare» (DCA: a. v.), però amb flexió sarditzada en *-adu*. No apareix com a cognom sard ni a DCS ni a Pittau.

Documentacions:

- «Antoni Mamado, ab lo dit Marras, intima als barranchels sent y deu budronis de raïm» (1758): [15.146].
- «Antoni Mamadu, ab Lay, entima 70 budronis de raïm de sa viña» (1777): [18.90].
- «Antoni Mamadu, ab Corda, entima a veure dayñ de brocadas en sa viña» (1778): [18.282].

11. *Murrutxulu*

Variants: *Murruchulo*, *Murruchulu*, *Murruciulu* (llegiu [ˌmuruˈtʃulu], amb interferència gràfica del cast. i de l'it.).

Significat: incert, potser 'del morro fi', 'presumit' (?)

Procedència: sardisme compost, a partir del log. *murru* 'morro' [ˈmuru] (en alg. [ˈmoru]) i un segon radical d'identificació incerta, que, atenent a la realització [ˈtʃulu], fa pensar en el cast. *chulo* 'presumit, refinat' (que és un mot desconegut en alg. i en sard), per a 'del morro fi'. Tanmateix, en log. trobem *tzullu* 'enze' (DSIPL: a. v.), que explicaria el segon radical, amb

canvi de realització habitual (palatalització d'africada alveolar d'obertura sil·làbica, com a *zuca* > *txuca* 'carabassa'). Una hipòtesi menys plausible fóra relacionar el segon radical amb el sard [tʃju'lare] 'grinyolar (de la porta, del carro)' (Baunei), variant del log. *iskiliare* 'piular (dels ocells); grunyir (del porc); xisclar' (DES: a. v.), que cal relacionar amb log. [is'kiʎa] 'esquella, campana', catalanisme (DES: s. v. *iskil'a*). Finalment, podria tractar-se d'una deformació del log. *murúttulu* 'fardell' i 'bony en alguna part del cos' (DSIPL: a. v.).

Documentacions:

- «Antoni Murruchulu, ab dit Lay, intima als barranchels a veure dayñ en la viña de Ungias» (1764): [16.131].
- «Antoni Murruciulu, ab Guisu, entima lo cavall [que] li han pres de sa viña» (1768): [17.79].
- «Antoni Murruchulo, ab Lay, entima a veure dayñ de bous y tot lo sarment de sa viña» (1778): [18.400].

12. *Narimutxu*

Variants: *Narimuchu*, *Narimuzu* (llegiu [ˌnari'muʦu] i [ˌnari'mutsu], respectivament). Notem el mateix malnom aplicat a *Salvador Melis Narimuchu* (1753) i a *Antiogo Melis Narimuchu* (1763-1778), potser pare i fill.

Significat: 'nas escapçat'.

Procedència: sardisme compost, *nari* 'nas' i *muzzu* 'escapçat', del log. [ˈmutʃu] 'tallat, escapçat' i [mutʃsare] 'tallar, escapçar' (DES: s. v. *múttu*, 1). Cfr., en els *Registres de danys*, els adjectius compostos «corrimutzu» (1778) 'amb les banyes tallades o escapçades', «coimutzu» (1768) 'amb la cua tallada' o «origimuzzu» (1783) 'amb les orelles tallades o escapçades' aplicats al bestiar (Bosch 2008: 817, n. 150); per a senyal d'orelles del bestiar, (*orelles*) *mutxes*, que correspon a un tall oblicu o d'esbiaix que afecta mitja orela, d'acord amb el sard *muzzada* o *muzza*: «una bístia mascla ab signal de orelas muchas» (1696), en un *Registre de cavalls i bísties de mola*. Però també trobo el sardisme *mutxes* en els *Registres de danys* dels segles XVII i XVIII (i altres derivats genuïns: *esmotxades* o, sense prefix, *motxades*) aplicats al dany de brocades, «que hom quantifica i caracteritza (habitualment, a la primavera) molt acuradament en funció de la tipologia del dany (generalment causat pel bestiar)» (Bosch 2008: 816): «brocadas *asmuchiadas* (de quatri la una)» (1778); «noranta-dos brocadas *muchadas* y quaranta-sinch a mortu contadas per Juan Demontis» (1743).

Documentacions:

- «Antoni Juan Fadda, ab dit Corda, intima als barranchels a veure dayñ de forment en lo salt. Los barranchels lo carrègan a Salvador Melis Narimuchu» (1753): [14.38].
- «Antiogo Melis Narimuchu, ab lo masser Pedro Lay, intima als barranchels un bou que li falta del Prado» (1763): [16.1].
- «[...] en lo salt de Antiogo Melis Narimuchu posat en Serraona» (1764): [16.43].
- «Antiogo Melis Narimuchu, ab dit Lay, intima als barranchels a veure dayñ en lo salt de Serraona» (1764): [16.44].
- «Los barranchels carrègan dit dayñ a Antiogo Melis Narimuchu» (1764): [16.46].
- «Antiogo Melis Narimuchu, ab dit Lay, intima als barranchels a veure dayñ en Serraona» (1764): [16.66].
- «Antiogu Melis Narimuzu, ab Lay, entima dayñ de figa negra de la viña de la Argientera» (1778): [18.423].

13. *Padedda*

Variants: *Padedda*

Significat: ‘paella’. Fadda (1997: 104) recull el malnom *Cul de padella*.

Procedència: del sard *padedda* [pa'ðeɖɖa] ‘pignatta, pentola’ < ll. PATELLA (DES: s. v. *padèdda*). En alg. tenim *padella* [pa'reʎa] ‘id.’ i ‘orinal pla’.

Documentacions:

- «Antoni Sanna Padedda, ab Gal·lo, entima nou mannas de ordi, un marró y dayñ de figa de sa viña» (1778): [18.431].

14. *Pitxancul*

Variants: *Pichancol*, *Pichancul* (llegiu [pitʃaŋ'kul])

Significat: ‘penis al cul’ (literalment), per a ‘homosexual’

Procedència: a partir de la lexicalització de *pitx en cul*, d'on *pitx* és ‘penis’. Encara viu el malnom, amb la forma genuïna *Pitxalcul*. Per a alg. *pitx* ‘penis’, ben viu (DCA: a. v.), cfr. sard *pitza* (DES: s. v. *píttsa*) i *piscitta* –u (i variants), també en sassarès (DES: s. v. *pišare* i *piòtta*).

Documentacions:

- «(Sanna) / Antoni Sanna Pichancul, mediant lo masser Llorens Marigiu, intima als barranchels lo sou cavall» (1724): [8.60].
- «(barranchels a Pichancol y Carrador) / Los barranchels, ab lo masser Sillent, intíman a Antoni Pichancol y a Antoni Carrador a travar y chobar los bous» (1728): [9.21].
- «(barranchels a Pichancol y Escano) / Los barranchels, ab lo masser Sillent, intíman a Antoni Pichancol y a Antoni Joseph Escano perquè vátgian a pendre-se lo bou mort que tenen en la funtana del Pirastu» (1728): [9.25].
- «(Sanna Pichancol; oposició) / Antoni Sanna Pichancol, ab lo masser Sillent, intima als barranchels dos portadoras, una gran y una petita, una portadora de pansas negras y una masadora que li han robat de la viña que fa a migias» (1728): [9.155].

15. *Puñeta*

Variants: *Puñeta*

Significat: ‘id.’ i ‘penis’.

Procedència: mot genuí, derivat de *puny*, avui en alg. per a ‘penis’ (DCA: s. v. *punyeta*). Al marge de les diverses accepcions recollides al DCVB i del DECLC, l’accepció algueresa fa pensar en el sentit originari de la locució *fer-se la punyeta* per a ‘masturbar-se’.

Documentacions:

- «(Puñeta; oposició) / Agustý Iddao Puñeta, ab lo masser Marigiu, intima als barranchels la hiegua que li falta del cuili» (1728): [9.17].
- «(Puñeta; oposició) / Agustý Iddao Puñeta, ab dit Sillent, intima als barranchels la hiegua que li falta del cuili» (1728): [9.24].

16. *Tempiés* (o *Tempiesu*)

Variants: *Tempiés* (cat.), *Tempiesu* (log.)

Significat: ‘originari de Tempio’ (gentilici). El trobem com a àlies en els *Registres de bestiar viu* de l’Alguer redactats en cast. (vegeu-lo *infra*).

Procedència: del top. logudorès Tempio, documentem el gentilici en sard (*Tempiesu*) i la corresponent adaptació morfològica en català (*Tempiés*), amb *e* tancada.

Documentacions:

- «Antoni Ispanu *Tempiés*, ab dit Lay, intima als barranchels a veure dayñ en Serraona» (1764): [16.50].
- «Berthomeu Pintor y Andria Tanca, massayos estimadors de cort, han estimat en lo narboni de Antoni Ispanu *Tempiés* posat en Serraona dayñ de tres mesuras de forment fet de vacas» (1764): [16.52].
- «Los dits Pintor y Tanca han estimat en lo narboni de Antoni Ispanu *Tempiesu* posat en Serraona dayñ de quatre mesuras de forment fet de vacas» (1764) [16.69].

17. *Tinyós* (o *Tinjosu*)

Variants: *Tingiosu*, *Tiñós*.

Significat: 'id.'

Procedència: mot genuí, que també trobem en sard. Precedit del genèric *àlies*, trobo únicament «Agustí Bardinu, àlias *Tingiosu*», que alterna amb «Agustí Tingiosu», sardisme traduït per «Tiñós» en el mateix document (evidència que l'antropònim és adaptat al català). Per a *Tingiosu* llegiu [tin'd̪ɔzu], del sard *tingiosu* 'tinyós'). Convé advertir que la solució documentada en sard respon a la solució del camp. [tin'd̪ɔzu] (de ['tind̪za], atès que en log. i nuor. trobem [tin'd̪ɔzu] (de ['tind̪za]) < ll. TINEOSUS, TINEA (DES: s. v. *tindza*).¹⁷

Documentacions:

- «Los barranchels, ab dit Corda, intíman a Agustí Bardinu, àlias *Tingiosu*, carregant-li tot lo dayñ fet en lo salt de la Giaga» (1753): [14.146].
- «Los barranchels, ab dit Bardino, fan oposició; los barranchels lo carrègan a Agustí *Tingiosu*» (1764): [16.53].
- «Los barranchels, ab dit Bardino, lo carrègan a Agustí Bardino *Tiñós*, qui fa oposició» (1764): [16.86].
- «Los barranchels, ab Bardino, lo carrègan, dit dayñ, a Agustí Bardino *Tiñós*, qui fa oposició» (1764): [16.106].

18. *Topàs*

Variants: *Tupàs*

Significat: 'coix' (augm.). Cfr. «Los barranchels, ab lo masser Marras, intiman a Antoni Ignàs Chiuca que té un bou topu» (1758): [15.84].

Procedència: derivat amb sufix aspectiu de l'alg. *topu* 'coix' (DCA: s. v. *topo*), del log. *tóppu* 'id.', antic italianisme (DES: s. v. *θóppu*).

Documentacions:

- «(Pinna Tupàs) / Antoni Pinna Tupàs, mediant lo masser Francisco Machoni, intima als barranchels dayñ de síndria» (1725): [8.33].
- «(Pinna Tupàs) / Antoni Pinna Tupàs, mediant lo masser Antoni Sillent, intima als barranchels dayñ de síndrias» (1725): [8.37].

19. *Zuca* (o *Txuca*)

Variants: *Chiuca*, *Zuca* (llegiu [t̪juka] i [d̪zuka], respectivament). Notem les variants de les referències antroponímiques: *Antoni Ignàs Deriu Zuca*; *Antoni Ignàs Chiuca*; i, sense malnom, *Antoni Ignàs Deriu*.

Significat: 'carabassa'. Avui en alguerès, 'carabassa de vi' «carabassa amb el ventre gros i la part superior més petita», també *gurguta* (DCA: s. v. *zuca* i *gurguta*); també usat per a 'enze' i 'cap'.

¹⁷ Per a l'adaptació fonològica en alguerès de mots sards amb alternança [d̪ɔ]/[d̪z] resultat fonològic dels grups consonàntics llatins amb *i*od -DĪ-, -GNĪ-, -NĪ- i -RĪ-, veg. Bosch (2009: 261-262).

Procedència: del log. sept. i sassarès *zucca* [ˈtsukka], pres de l'italià (DES: a. v. *tsùkka*), solució alternativa al sard genuí nuor. *corcoricra* o log. *corcoriga* (DES: s. v. *korkorikra*). Per a *Chiuca*, amb interferència gràfica de l'italià, cal llegir *Txuca* [ˈtʃuka]; en canvi, *Zuca* [ˈdʒuka]. L'adaptació de [dʒ] (o [ts]) a [tʃ] en alg. (ensordiment i palatalització de l'africada alveolar), ja l'hem vist per a *Narimutxu* (vegeu-lo *supra*); també als *Registres de danys* (Bosch 1999: 120), on trobo l'alternança «pirastu chuquinu» (1767) i «pera zuquina» (1768).

Documentacions:

- «Antoni Ignàs Deriu Zuca, ab lo dit Corda, intima als barranchels barracoch, pruna y sarment» (1758): [15.66].
- «Los barranchels, ab lo masser Marras, intiman a Antoni Ignàs Chiuca que té un bou topu» (1758): [15.84].
- «Antoni Ignàs Deriu Zuca, ab dit Lay, intima als barranchels a veure dayñ de forment, lli y brocadas en la sua viña» (1764): [16.53].
- «Antoni Ignàs Deriu Chiuca, ab Gal·lo, entima dayñ de fava en sa viña de Salondra» (1778): [18.302].
- Notem aquesta llició sense malnom:
- «Antoni Ignàs Deriu, ab dit Corda, intima als barranchels a veure dayñ en la viña de Salondra» (1764): [16.86].

3. Malnoms en els *Registros de bestiar vivo* de l'Alguer dels segles XVIII al XIX (1722-1808)

Els *Registres de bestiar viu* són documents administratius —inèdits— de l'Alguer que recullen a cavall dels segles XVII i XIX les autoritzacions per a pasturar bestiar gros i menut en el territori de l'Alguer, independentment de l'origen dels pastors; i, per tant, s'hi registrava el bestiar descrivint els senyals d'orelles i les marques de foc preceptius, condició indispensable per a la pastura i la tinença d'un ramat. Recullen, doncs, les llicències municipals que els consellers municipals i el veguer reial (la Cúria o Vegueria Regia de l'Alguer) de la ciutat atorgaven per pasturar en territori de l'Alguer.

Inicialment són redactats en català, entre el darrer terç del XVII i mitjan XVIII (concretament del període 1665-1726, amb anotacions esparses del període 1765-1771 i una darrera de 1820); i després en castellà (*Registros de bestiar vivo*), ja a partir del tercer decenni del XVIII, des de 1722 fins al 1808; i, finalment, amb un únic document redactat en italià, de 1813. Al marge de documentació esparsa, he localitzat 10 registres, el primer dels quals, del període 1720-1727, és redactat parcialment en català; els altres, entre 1763 i 1808, són escrits en castellà.

Cal pensar que el castellà és la llengua preferent d'aquests documents administratius al llarg del segle XVIII, probablement perquè afectaven també propietaris i pastors de fora de l'Alguer, com també funcionaris i notaris que empenen el castellà com a llengua administrativa.¹⁸

Convé advertir que alguns dels antropònims que trobem a les relacions dels *Registres de bestiar viu* són sobrenoms —usats o no en substitució del cognom—; en molts casos, és precedit de la indicació *alias*, sempre en els registres redactats en castellà. Ací em limito a

¹⁸ Sobre la substitució del català pel castellà com a llengua oficial al llarg del XVIII a Sardenya i a l'Alguer a la segona meitat de segle, veg. Armangué (1996: 28-30 i 51-54). Pel que fa als capítols de la Barracelleria a l'Alguer, entre 1686 i 1729 són en català, entre 1762 i 1783 en castellà i entre 1798 i 1848 en italià; mentre que els *Registres de danys* són en català fins al 1829 (Bosch, 2002: 31-32; Bosch, 2008: 12).

reportar els casos que duen el genèric *alias*, que només apareix en registres redactats en castellà.

1. *Barritortu*

Variants: *Barritortu*

Significat: veg. *supra*, § 2, *Barridortu*.

Procedència: veg. *supra*, § 2, *Barridortu*.

Documentacions (cat.):

- «És fiança a Antonio Peana Barritortu» (1726): ASCA 787/50, f. 11v.

2. *Cirulia* (o *Sirulia*)

Variants: *Cirulia*, *Sirulia*

Significat: incert, potser ‘xivitona o polleta marina’.

Procedència: potser per deformació del log. sept. *tsirolia* ‘gat de mar’ o *tsurruliu* ‘xivitona’ (DES: a. v.), en alg. *polleta marina* (Caria 2006: 157), amb dissimilació vocàlica; o a partir del log. *sirile* (nuor. *tsirile*), derivat de *zira* [‘tsira] ‘penis d’animal’ (DES: s. v. *tsira*; DSILP: s. v. *tzirile*). No crec que es tracti d’un origen antroponímic, per deformació del prenom sard *Cirillu*, en fem. (DUSI); cfr. log. *tzirillu* ‘espavilat’ (DSILP: a. v.).

Documentacions (cast.):

- «Se concede licencia [...] a la persona de Matheo Mugareddu, alias *Cirulia*, pastor de vacas del noble don Gavino Deliperi de la ciudad de Sáçer, para que pueda apasentar en los términos de esta ciudad» (1726): ASCA 787/50, f. 11v.
- «[...] se ha dado licencia a Matheo Mugureddu, alias *Cirulia*, pastor de vacas de dicho noble Deliperi de la misma [ciudad] de Sácer» (1726): ASCA 787/50, f. 13r.
- Sense la indicació *àlies* i sense cognom:
- «Se concede licencia [...] a la persona de Matheo *Sirulia*, pastor del noble don Gavino Deliperi, para que pueda apacentar en territorios de esta ciudad» (1727): ASCA 787/50, f. 15v.

3. *Dagone*

Variants: *Dagone*

Significat: ‘ganivet de cuina, daga d’escorxar’.

Procedència: del log. *dagone* ‘coltellaccio da cucina’ (DSILP: a. v.).

Documentacions (cast.):

- «Registra [...] dies obejas de madrigadu [...]; y dicho Mura, alias *Dagone*, las ha redusido a seño de orejas escala de delante a una y bogada detrás a la otra» (1797): ASCA 848/60, f. 11r.
- També trobem el malnom sense cognom o sense la indicació *àlies*:
- «Mestre Antonio Calvera registra un acto de obejas que le tiene vendido Juan María *Dagone*, pastor d’esta ciudad» (1781): ASCA 848/49, f. 2v.
- «Revisores: Leonardo Còtene y Benedeto Mura *Dagone*» (1807): ASCA 855/5, f. 5r.
- I també amb el sobrenom anticipat al cognom:
- «Registra el pastor Juan Cossu, d’esta ciudad, las hieguas siguientes: [...] más otra del pastor Juan María *Dagone* Mura» (1807): ASCA 855/5, f. 6v.

4. *Ispinguer*

Variants: *Ispingué*.

Significat: 'suador', 'gras, greixós'; o tal vegada 'que empeny'.

Procedència: potser del log. sept. *ispinginare* 'suar', amb log. sept. i sass. *pinginósu* 'greixós' (DES: s. v. *píngu*). Tanmateix, cfr. log. *ispíngere* 'empènyer'.

Documentacions (cast.):

- «Francisco Sanna, alias *Ispingué*, pastor de esta [ciudad], registra un acto de cabras que le han cabido de servissio personal hecho en las cabras del noble don Salvador Ferrá» (1780): ASCA 848/49, f. 1v.

5. *Pompita*

Variants: *Pompita*.

Significat: potser 'bomba' (dim.) o 'poncem'; 'mandonguilla'.

Procedència: del log. *bòmba*, italianisme, que ha donat *bombare* 'esclatar' i *bómbia*, aplicat a 'fruita molt grossa' (DES: s. v. *bòmba*, 1); cfr. alg. *pompia* 'poncem', sardisme que documenta el 1685 (Bosch 1999: 191), que recorda l'it. *pompa di Genova* 'aranja'. Una segona hipòtesi fóra a partir de *bòmba* 'mandonguilla' (DES: s. v. *bòmba*, 2). L'origen sard del mot justificaria les variants amb oclusives sordes.

Documentacions (cast.):

- «Juan Rugiu, alias *Pompita*, registra un acto de obejas que su padre, Antonio Rugiu *Pompita*, le tiene dado, quales obejas las reduce al seño de orejas de bogada detrás a una y escala delante a la otra» (1781): ASCA 848/49, f. 1v.
- «Antonio Rugiu, alias *Pompita*, registra un acto de cabras que le han cabido por su servissio personal de pastor del cavallero don Antonio Másala» (1781): ASCA 848/49, f. 2r
- I sense la indicació *àlies*:
- «Revisores: Juan María Lampis y Pasqual Rugiu *Pompita*» (1807): ASCA 855/5, f. 5v.

6. *Punyeta*

Variants: *Puñetta*.

Significat: veg. *supra*, § 2, *Punyeta*.

Procedència: veg. *supra*, § 2, *Punyeta*.

Documentacions (cast.):

- «El reverendo Antonio Deyana registra un acto de cabras que ha comprado de Theresa Marras, viuda del quóndam Antonio Iddau, alias *Puñetta*, pastor d-esta [ciudad]» (1781): ASCA 848/49, f. 1v.

7. *Saritu*

Variants: *Saritu*

Significat: incert, potser 'salit'.

Procedència: potser del log. *salitu* o *salidu* 'salat' (DSILP: a. v.), en alg. *salit* [sa'rit], amb rotacisme de *-l-* (cfr. top. *Pou Salit*).

Documentacions (cast.):

- «Registra el pastor Antonio Quessa Zirone, alias *Saritu*, d-esta ciudad, el número de quatro vacas de madrigadu y sus crías, las que las ha obtenido de servissio personal de la viuda Theresa Calvi, del quóndam doctor Joseph Luys Simón» (1807): ASCA 855/5, f. 5v.

8. *Testone*

Variants: *Testone*

Significat: ‘capgròs’.

Procedència: del log. *testa* ‘cap, esp. referit a l’intel·lecte o l’enginy’, un italianisme (DES: s. v. *tèsta*), amb sufix augm. *-one*; en sard, generalment per a ‘cap’ tenim *conca* (DES: s. v. *kònka*). Cfr. log. *testone* ‘antiga moneda d’argent’ (DES: s. v. *testòne*) i alg. *testa d’aradu* ‘cap de l’arada’ (Bosch 2008; 2012).

Documentacions (cast.):

- «Registra el pastor Matheo Alveranu, alias *Testone*, domissiliado en esta ciudad, un común de obejas que de tanto tiempo tenía en estos territorios y son en número dosientas obejas [...], con intervento del infrascrito substituto de procurador fiscal regio y de los revisores Joseph Alveranu *Testone* y Salvador Esquintu» (1800) (ASCA 859/195, f. 8r).
- Sense la indicació *alias*:
- «Jayme Percei registra un acto de cabras que le han cabido y le ha dado por su servissio personal el pastor Matheo Alvaranu *Testone*» (1782) (ASCA 848/49, f. 6r).

4. Conclusions

Des d’un punt de vista quantitatiu, he documentat:

- 19 malnoms en els *Registres de danys* redactats en català, dos dels quals amb la correspondència en sard (*Tempiés* vs. *Tempiesu*; *Tinyós* vs. *Tinjosu*) i un amb el determinatiu generacional *petit* (*Aritu* vs. *Aritu petit*), que farien augmentar el corpus fins als 22 noms. Només un precedit del determinatiu *àlies*: *Tinjosu*.
- 8 malnoms en els *Registros de bestiar vivo* redactats en castellà, tots ells amb el determinatiu *alias* (un dels quals en una anotació redactada en català: *Barritortu*).
- Dels 27 en total, només 2 malnoms són documentats a ambdós tipus de registres: *Punyeta* i les variants *Barridortu* (*Registre de danys*) i *Barritortu* (*Registro de bestiar vivo*), si bé en sengles lliçons en català.

Cronològicament:

- Dels *Registres de danys* editats a Bosch (2008) i Bosch (2012), del període 1683-1784, només documentem malnoms al segle XVIII, concretament entre el registre de 1724 (*Gros* i *Pitxancul*) i 1725 (*Barridortu*, *Topàs*) i el registre de 1783-1784 (*Càriga*). En un registre de 1764 registrem les alternances de solucions sardes i catalanes: *Tempiés* vs. *Tempiesu*, *Tinyós* vs. *Tinjosu* (que ja apareix el 1753). L’únic cas precedit del determinatiu *àlies* és *Tinjosu* (1753).
- Dels *Registros de bestiar vivo* redactats en castellà consultats, del període 1722-1808, trobem malnoms, amb el determinatiu *alias*, entre 1726 (*Cirulía* o *Sirulía*) i 1807 (*Dagone*, *Pompita* i *Saritu*).

Pel que fa a la procedència dels noms:

- Dels 19 que apareixen als *Registres de danys*, són mots genuïns: *Esquer*, *Gros*, *Pitxancul*, *Punyeta*, *Tempiés* i *Tinyós*, els dos darrers traduïts de sengles solucions sardes *Tempiesu* i *Tinjosu*. I tal vegada *la Cupeta*. Tinguem en compte també l’adjectiu *petit* del malnom *Aritu petit*. Notem l’adaptació morfològica *Topàs* (amb sufix augm. *-às*), *Catxó* (amb sufix augm. *-ó*) i *Bastenter* (amb sufix nominalitzador *-er* ‘que Xv’), a partir de radicals sards (*topu* ‘coix’ i *bistentar* ‘trigar’).

- Els altres són sardismes o adaptacions fonològiques de solucions logudoreses (o italianes): *Aritu*, *Barritortu* (o *Barridortu*), *Bastenter*, *Catxó*, *Càriga*, *Corridibabu*, *la Cupeta*, *Mamadu*, *Murrutxulu*, *Narimutxu*, *Padedda*, *Topàs*, *Zuca* (o *Txuca*).
- Si tenim en compte els 8 malnoms dels *Registros de bestiar vivo*, només un és genuí (*Punyeta*); els altres són sardismes (o italianismes): *Cirulia* (o *Sirulia*), *Dagone*, *Ispinguer*, *Pompita*, *Saritu* i *Testone*. Notem l'adaptació morfològica *Ispinguer*, tal vegada amb sufix *-er* ('que Xv', com *Bastenter*).

Referències bibliogràfiques

- Armangué, Joan 1996. *Llengua i cultura a l'Alguer durant el segle XVIII: Bartomeu Simon*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Armangué, Joan; Bosch, Andreu 1994. «La fonologia algueresa de Joan De Giorgio Vitelli». *Revista de l'Alguer* 5, 139-169.
- Bosch i Rodoreda, Andreu 1999. *Els noms de la fruita a l'Alguer. Edició dels registres d'estimes de fruita de la «Barracelleria» (1883-1829)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- 2002. *El català de l'Alguer*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- 2008. *La interferència dels parlars sards en el català de l'Alguer entre els segles XVII i XVIII. Estudi del lèxic a través dels registres de danys de la «Barracelleria» (1683-1829)*. Tesi de doctorat. Universitat de Barcelona.
- 2009. «Algunes consideracions sobre la interferència fonètica dels parlars sards en l'alguerès». *Estudis de llengua i literatura catalanes/LIX. Miscel·lània Joaquim Molas* 4, 257-277. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- 2012. *El lèxic alguerès de l'agricultura i la ramaderia entre els segles XVII i XVIII*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- 2013. *Els noms dels senyals d'orelles del bestiar: un codi lingüístic sard en els Registres de bestiar viu de l'Alguer dels segles XVII al XIX* (treball inèdit, en curs de publicació).
- Bosch, Andreu; Sanna, Susanna 1996. *Històries de l'Alguer, entre la marina i la campanya*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- Caria, Rafael 2006. *Il nome popolare degli uccelli ad Alghero*. Sassari: EDES.
- Ciuffo, Antoni 1908. Influències de l'italià y diferents dialectes sards en l'alguerès. A: *Primer Congrès Internacional de la Llengua Catalana, any 1906*. Barcelona. (Se cita de l'edició facsímil de Barcelona: Fundació II Congrès de la Llengua Catalana, 1986.)
- DCS: Lorenzo Manconi, *Dizionario dei cognomi sardi*. Cagliari: Edizioni della Torre, 1987.
- DCSC: Mauro Maxia, *Dizionario dei cognomi sardo-corsi. Frequenze, fonti, etimologia*. Cagliari: Condaghes, 2002.
- DCVB: Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll, *Dicionari català-valencia-balear*.
- DECLC: Joan Coromines, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*.
- DES: Max Leopold Wagner, *Dizionario etimologico sardo*, 3 vols. (el vol. 3, amb els índexs, a cura de R. G. Urciolo). Heidelberg: 1960. (Se cita de la 2a reimpressió de Cagliari: Trois, 1989.)
- DSIPL: Enzo Espa, *Dizionario sardo-italiano dei parlanti la lingua logudorese*. Sassari: Carlo Delfino editori, 1999.
- DUSI: Vissentu PORRU, *Dizionario Universali Sardu-Italianu*. Casteddu: 1832. (Se cita de l'ed. anastàtica de Cagliari: Gianni Trois editore, 1981.)
- Fadda Ciro 1997. *Xistos algueresos*. L'Alguer: Escola de Alguerés Pasqual Scanu i Edicions del Sol.
- Palomba Giovanni (s. d.). *Lessico. raccolta dei nomi più usati*. Recull lexicogràfic inèdit, en curs de publicació a cura de Joan Veny i August Bover.

- Palomba, Joan 1996. *Tradizioni, usi e costumi di Alghero*. Edició i estudi introductoris d'Antoni Nughes. L'Alguer: Edicions del Sol.
- Pittau, Massimo 1990. *I cognomi della Sardegna*. Sassari: Carlo Delfino.
- Toda, Eduard 1981. *Un poble català d'Itàlia. L'Alguer*. Barcelona: La Renaixensa, 1888. (Se cita de l'edició bilingüe: Eduard Toda i Güell, *L'Alguer. Un popolo catalano d'Itàlia*. Traducció, introducció i notes a cura de Rafael Caria. Sassari: Edizioni Gallizzi.)

Andreu Bosch i Rodoreda
Universitat de Barcelona
aboschro@ub.edu